

Davorka Martinjak, Visoka policijska škola, Policijska akademija, Ravnateljstvo policije, MUP RH, Hrvatska, dmartinjak@mup.hr

Suzana Kikić, Visoka policijska škola, Policijska akademija, Ravnateljstvo policije, MUP RH, Hrvatska

Irma Kovčo Vukadin, Odsjek za kriminologiju, Edukacijsko-rehabilitacijski fakultet u Zagrebu, Hrvatska

VIKTIMOLOŠKA OBILJEŽJA OBITELJSKOG NASILJA S POSEBNIM OSVRTOM NA PRAVNU KVALIFIKACIJU DOGAĐAJA

Sažetak

Recentni intenzivan razvoj zakonske regulative u domaćem zakonodavstvu kojim su jasno definirana prava žrtava kažnjivih radnji ojačao je položaj žrtve u postupovnom i izvanpostupovnom pogledu. Dodatna je vrijednost zakonodavnih novina to što se njima potakla međuresorna suradnja društvenih subjekata koji sudjeluju u procesu zaštite žrtava obiteljskog nasilja. Za procjenu praktične primjenjivosti navedenih zakonodavnih novina, svakako je nužno poticati propitivanja kako sa znanstvenog tako i praktičnog aspekta. Svrha je prikazanog rada doći do viktimoloških spoznaja vezanih uz nasilje u obitelji koje bi poslužile kao vjerodostojni alat za usmjeravanje postojeće društvene reakcije na problem obiteljskog nasilja, posebno s policijskog aspekta, kao i za preventivne programe. Istraživanje čiji su rezultati prikazani u ovom radu imalo je cilj utvrditi viktimološka obilježja nasilja u obitelji, te u tim obilježjima utvrditi razlike u odnosu na pravnu kvalifikaciju događaja. Uzorak su činila ukupno 173 policijska predmeta, od čega se 88 slučajeva odnosilo na prekršaj nasilničkog ponašanja u obitelji (čl. 10. Zakona o zaštiti od nasilja u obitelji) te 85 na kazneno djelo nasilja u obitelji (čl. 179.a Kaznenog zakona), a u prikupljanju podataka rabljena su dva upitnika koji su kreirani za potrebe ovog istraživanja – jedan upitnik za kazneno djelo nasilja u obitelji te jedan upitnik za prekršaj nasilničkog ponašanja u obitelji. Sukladno s dobivenim rezultatima utvrđena su viktimološka obilježja žrtava obiteljskog nasilja, te su utvrđene razlike u viktimološkim obilježjima obiteljskog nasilja u odnosu na pravnu kvalifikaciju događaja. Rezultati dobiveni ovim istraživanjem imaju praktični značaj u smislu poticanja kreiranja uputa vezanih uz saznanja o obaveznim viktimološkim obilježjima koje bi trebalo prikupiti u policijskom postupanju u slučajevima obiteljskog nasilja. Znanstveni doprinos istraživanja očituje se u doprinosu aktualnim viktimološkim spoznajama o obiteljskom nasilju, posebice teoretskim raspravama o kriterijima razlikovanja obiteljskog nasilja u smislu njegove pravne kvalifikacije iz viktimološke perspektive.

Ključne riječi: viktimološka obilježja, obiteljsko nasilje, policija, prekršaj, kazneno djelo.

1. UVOD

Pojam “žrtva” u suvremenom hrvatskom materijalnom i procesnom zakonodavstvu nije bio poznat sve do 2008. godine. Naime, za osobu na čiju je štetu počinjeno kazneno djelo tradicionalno se upotrebljavao izraz “oštećenik” a pojam “žrtva” se koristio u viktimološkom smislu, najčešće kao sinonim za oštećenika. Prvi put definiciju pojma žrtve nalazimo u Zakonu o kaznenom postupku iz 2008. godine (Zakon o kaznenom postupku, NN 152/08., 76/09., 80/11., 121/11., 91/12., 143/12., 56/13., 145/13., 152/14., 70/17. NN 152/08., čl. 202. st. 10. i 11. sukladno s kojim se jasno razgraničavaju pojmovi žrtve i oštećenika u njihovoj procesnoj ulozi. Istim Zakonom dodatno se ojačao položaj žrtve u postupovnom i izvanpostupovnom pogledu, jer su se osim općih procesnih prava žrtava, navela i prava kojima se jamči zaštita posebnim kategorijama žrtava. Ova prava proširuju se i izmjenama Zakona o kaznenom postupku iz 2013. godine, kada se kao posebna kategorije žrtava uvode i žrtve trgovanja ljudima te dodaju dodatne procesne odrednice vezane za zaštitu djece žrtava (Zakon o izmjeni i dopunama Zakona o kaznenom postupku NN 56/13., čl. 4.).

Transponiranjem odredbi Direktive Europskog parlamenta i Vijeća o uspostavljanju minimalnih standarda prava, podrške i zaštite žrtava kaznenih djela (Direktiva 2012/29/EU) u Zakon o kaznenom postupku, standardi zaštite žrtava kaznenih djela dostigli su novu razinu. Uvodi se širi pojam žrtve koji nije vezan uz njezinu spremnost prijavljivanja ili sudjelovanja u kaznenom postupku, nadalje, osim izravne žrtve, koja je neposredno pogođena kaznenim djelom, uvodi se novi pojam neizravne žrtve, te je uvedena obveza svih tijela u pretkaznenom i kaznenom postupku za provođenjem pojedinačne procjene potreba žrtve za posebnim mjerama zaštite (Zakon o izmjenama i dopunama zakona o kaznenom postupku, NN 70/17., čl. 6.). To znači da su policija, državno odvjetništvo i sud dužni poduzeti sve mjere kojima se trebaju smanjiti rizici od daljnje traumatizacije žrtava i njihove sekundarne viktimizacije, da bi se postigla njihova dodatna zaštita (Pravilnik o načinu provedbe pojedinačne procjene žrtve, NN 106/17.).

Položaj žrtava obiteljskog nasilja u kontekstu razvoja zakonodavstva jednim dijelom bio je još i nepovoljniji u odnosu na žrtve drugih kažnjivih radnji jer domaće zakonodavstvo do 1999. godine nije inkriminiralo takvo ponašanje pa žrtve gotovo i nisu bile pravno zaštićene. Posebnosti pravnog položaja žrtava obiteljskog nasilja djelomično su navedene u Zakonu o zaštiti od nasilja u obitelji iz 2009. godine (NN 137/09., 14/10., 60/10., čl. 6.), a tek donošenjem novog Zakona o zaštiti od nasilja u obitelji 2017. godine (NN 70/17., 126/19., čl. 2.) u koji su implementirane odredbe Direktive Europskog parlamenta i Vijeća o uspostavljanju minimalnih standarda prava, podrške i zaštite žrtava kaznenih djela (Direktiva 2012/29/EU), žrtve prekršaja nasilja u obitelji postale su jedna od kategorija žrtava posebno zaštićenih zakonom s dodatnim pravima.

Dodatni izazov izučavanju problematike nasilja u obitelji jest i pravna kvalifikacija događaja koja je u praksi izazvala dosta dilema i nedorečenosti, zbog nepostojanja jasne razlike u kvalifikaciji nekog događaja na prekršaj odnosno kazneno djelo nasilničkog ponašanja (Martinjak i Filipović, 2019).

Nadalje, iako su evidentni pomaci u zakonodavnom određenju i pravnom pozicioniranju žrtve u domaćem zakonodavstvu, nerijetko se stječe dojam administrativnog, umjesto problemskog pristupa problemu obiteljskog nasilja što samo doprinosi njegovoj opstojnosti. Treba, naravno imati na umu kako je adekvatna zakonska regulativa tek prvi korak u borbi protiv obiteljskog nasilja, no valja imati na umu i da je njezina moć u rješavanju značajnih društvenih problema krajnje dvojbena, kao i mogućnost da sama po sebi dovede do značajnih promjena (Škorić, 2018: 413). U osvrtu na zakonodavni okvir i postupanje prema obiteljskom nasilju Radić i Radina (2014:753) primjećuju da je izmjene propisa jednostavno predlagati, ali prije svega, treba stvoriti odgovarajuće materijalne uvjete jer su oni nužni za provedbu dodatnih aktivnosti prevencije, zaštitnih mjera, edukacije osoba koje rade u ovome području, učinkovitije zaštite žrtava kojima je potrebna socijalna i financijska podrška; a Matijević (2010) uz konstataciju kako u Hrvatskoj postoje problemi u primjeni zakonskih mogućnosti ističe kako je najveći problem u postojećem hrvatskom odgovoru na problem obiteljskog nasilja njegova parcijalnost, tj. nepostojanje stvarne međusektorske suradnje. Nažalost, i nakon deset godina možemo se složiti s tom konstatacijom.

Pregledom domaće literature razvidno je da razvoj zakonodavstva nisu pratila znanstvena i stručna istraživanja, kojima bi se s viktimološkog aspekta utvrdile spoznaje na temelju kojih bi se usmjeravala opća društvena reakcija na ovaj problem. Naime, postoje tek sporadična istraživanja u ovome području koja su se temeljila na teoretskim raspravama o pravnoj kvalifikaciji događaja obiteljskog nasilja (Grozđanić, Škorić, Vinja, 2010; Ivičević Karas, Kos, 2012; Novosel, Rašo, Burić, 2010), a također vrlo je ograničen broj istraživanja vezanih uz viktimološka svojstva i socio-demografska obilježja žrtava (Mamula i Dijanić Plašč, 2014). Upravo zbog nedostatka viktimoloških istraživanja u ovome području, koja su naprotiv u inozemstvu vrlo zastupljena (primjerice Karlsson, Quinones, Lopez, Andrews III, Wallace, Rheingold 2018; Gerstenberger i Williams, 2012; Foran i O' Leary, 2008) – autori su se odlučili na istraživanje karakteristika žrtava s posebnim naglaskom na razrješenje stalne dileme o postojanju viktimoloških razlika u događajima koji su pravno kvalificirani kao prekršaj ili kazneno djelo nasilja u obitelji. Posebnost je ovog istraživanja njegova originalnost, s obzirom na to da dosad nisu postojala viktimološka istraživanja čiji su uzorak činili policijski predmeti. Autori smatraju da će se rezultatima istraživanja dobiti vrijedne informacije o vrsti doživljenog nasilnog ponašanja, socio-demografskim i viktimološkim obilježjima nasilja u obitelji u odnosu na pravnu kvalifikaciju događaja. Te informacije s praktičnog aspekta mogu biti iskoristive u izradi smjernica za unaprjeđenje policijske prakse u prepoznavanju i otklanjanju rizika te poduzimanju mjera koje će doprinijeti kvalitetnijoj zaštiti žrtava, a sa znanstvenog aspekta dobiveni rezultati mogu biti poticaj za osmišljavanje novih viktimoloških spoznaja.

2. PRIKAZ STANJA I KRETANJA PROBLEMATIKE OBITELJSKOG NASILJA

Kako se prethodna rasprava i svrha ovog rada temelji i na statističkim pokazateljima, smatramo vrijednim prikazati stanje i kretanje problematike obiteljskog nasilja zbog stvaranja slike o opsegu pojave nasilja u obitelji u Republici Hrvatskoj.

U Republici Hrvatskoj nasilje u obitelji kažnjivo je kao prekršaj i kazneno djelo, prekršaj prema odredbi članka 10. Zakona o zaštiti od nasilja u obitelji (NN 70/17., 126/19., čl. 10.), a kazneno djelo, osim prema odredbi članka 179.a Kaznenog zakona (NN 125/11., 144/12., 56/15., 61/15., 101/17., 118/18., 126/19., čl. 179.a) i u čitavom nizu kaznenih djela, kao kvalifikatorni oblik kada su počinjena prema članu obitelji, odnosno bliskoj osobi.

Prema statističkim podacima Ministarstva unutarnjih poslova prikazanim u tablici 1 u vremenskom razdoblju od 2014. do 2018. godine na području Republike Hrvatske godišnje je počinjeno u prosjeku oko 85.000 prekršaja iz Zakona o prekršajima protiv javnog reda i mira, drugih zakona i odluka lokalnih tijela (u što nisu uključeni prekršaji vezani za sigurnost prometa na cestama). Prekršaji nasilja u obitelji čine gotovo 15 % od ukupnog broja prekršaja godišnje. U istome razdoblju zabilježeno je čak 68.828 žrtava prekršaja nasilja u obitelji, većinom ženskog spola (64 %), uključujući djevojčice i odrasle žene.

Tablica 1. Prikaz prekršaja nasilja u obitelji za razdoblje od 2014. do 2018. godine

	Prijavljeni prekršaji u RH ukupno	Prekršaji nasilja u obitelji (po Zakonu o zaštiti od nasilja u obitelji)	Udio prekršaja nasilja u obitelji u ukupnom broju prekršaja u RH	Žrtve prekršaja nasilja u obitelji			
				Ukupno	Žrtve ženskog spola	Žrtve muškog spola	% muških žrtava
2014.	87805	14335	16,33%	16382	10465	5917	36,1
2015.	88832	13067	14,7%	15338	9775	5563	36,3
2016.	91225	12255	13,43%	13362	8538	4824	36,1
2017.	82785	10592	12,79%	12476	7992	4484	35,9
2018.	75307	10344	13,74%	11270	7284	3986	35,4
UKUPNO	425954	60593	14,23%	68828	44054	24774	36,0

Izvor: MUP RH. Statistika MUP-a i Bilteni o sigurnosti cestovnog prometa. <<https://mup.gov.hr/pristup-informacijama-16/statistika-228/statistika-mup-a-i-bilteni-o-sigurnosti-cestovnog-prometa/283233>>. Pristupljeno 3. veljače 2020.

U istome razdoblju, prema statističkim podacima Ministarstva unutarnjih poslova prikazanim u tablici 2, na području Republike Hrvatske godišnje je evidentirano u prosjeku preko 55.000 kaznenih djela, od čega gotovo 2 % čine kaznena djela nasilja u obitelji i kaznena djela s elementima nasilja počinjena prema bliskim osobama (2014. ova su kaznena djela činila 0,13 %, a 2018. čak 2,53 % ukupnog kriminaliteta). Žrtve nasilja u obitelji godišnje čine gotovo 3 % od ukupnog broja žrtava kaznenih djela. Naime, policija u navedenom razdoblju u Republici Hrvatskoj godišnje u prosjeku bilježi gotovo 40.000 žrtava različitih kaznenih djela, pri čemu udio broja žrtava kaznenih djela nasilja u obitelji i

kaznenih djela počinjenih prema bliskim osobama u ukupnom broju žrtava kaznenih djela raste iz godine u godinu (2014. je taj udio iznosio 1,34 % a 2018. čak 2,53 %). Istovremeno, od ukupnog broja kaznenih djela koja sadrže kvalifikatorni oblik, ukoliko su počinjena među bliskim osobama (ubojstvo, tjelesne ozljede i spolni delikti), 42,32 % počinjeno je u obitelji.

Tablica 2. Prikaz kaznenih djela nasilja u obitelji za razdoblje od 2014. do 2018. godine

	Prijavljena kaznena djela u RH ukupno	Kaznena djela među bliskim osobama s elementima nasilja			Žrtve kaznenih djela u RH ukupno	Žrtve kaznenih djela među bliskim osobama s elementima nasilja		
		Ukupno	Nasilje u obitelji (čl. 179.a)	Kaznena djela među bliskim osobama		Ukupno	Nasilje u obitelji (čl. 179.a)	Kaznenih djela prema bliskim osobama
2014.	56851	764	-	764	39268	774	-	774
2015.	59233	833	145	688	42618	844	150	694
2016.	55824	1067	330	737	39397	1077	330	747
2017.	54264	1271	552	719	38822	1276	554	722
2018.	51287	1299	623	676	36473	1318	635	683
UKUPNO	277459	5234	1650	3584	196578	5289	1669	3620

Izvor: MUP RH. Statistika MUP-a i Bilteni o sigurnosti cestovnog prometa. <<https://mup.gov.hr/pristup-informacijama-16/statistika-228/statistika-mup-a-i-bilteni-o-sigurnosti-cestovnog-prometa/283233>>. Pristupljeno 3. veljače 2020.

Uzmemo li u obzir ukupan broj žrtava kaznenih djela i prekršaja nasilja u obitelji, evidentno je da taj broj raste iz godine u godinu pa su tako žrtve nasilja u obitelji 2014. godine činile 0,46 %, a 2018. godine 0,48 % od ukupnog broja stanovnika u Republici Hrvatskoj (4.284.889) prema zadnjem popisu stanovništva iz 2011. godine (Državni zavod za statistiku, 2011). Pri tome moramo imati na umu tamnu brojku neprijavljenog nasilja, koja prema mišljenju stručnjaka iznosi od 10 do 25 neprijavljenih nasilja u obitelji, na jedno prijavljeno (Zec Lazarić, Pavleković, 2006). Prema istraživanju FRA-a samo trećina žena žrtava nasilja svojeg partnera i četvrtina žena žrtava nasilja koje počinji osoba koja nije partner – obratila se za pomoć službama ili nekoj drugoj organizaciji, ali tek nakon najtežeg događaja, od čega se policiji obratilo njih samo 14 % (FRA, 2014).

3. VIKTIMOLOŠKA OBILJEŽJA NASILJA U OBITELJI – ISTRAŽIVANJE

3.1. Cilj rada i istraživačka pitanja

Opći je cilj rada utvrđivanje viktimoloških obilježja nasilja u obitelji, a specifični cilj rada odnosi se na utvrđivanje razlika u tim obilježjima u odnosu na pravnu kvalifikaciju događaja.

U skladu s navedenim ciljevima, postavljaju se sljedeća istraživačka pitanja:

1. Koja su obilježja žrtava obiteljskog nasilja?
2. Postoje li razlike u obilježjima žrtava u odnosu na pravnu kvalifikaciju događaja?

U odnosu na drugo istraživačko pitanje polazimo od nulte hipoteze zbog aktualnih teoretskih prijedora i neujednačene prakse u jasnom definiranju kriterija za razgraničavanje prekršaja od kaznenog djela (iscrpnije na ovu temu u Dragičević Prtenjača, 2017; Martinjak i Filipović, 2019; Škorić i Rittossa, 2015).

Krajnja je svrha rada doći do viktimoloških spoznaja vezanih uz nasilje u obitelji koje bi poslužile kao vjerodostojni alat za usmjeravanje postojeće društvene reakcije na problem obiteljskog nasilja, posebno s policijskog aspekta, kao i za preventivne programe namijenjene žrtvama.

3.2. Uzorak i metode

Istraživanje je provedeno na uzorku od ukupno 173 policijska predmeta, od čega se 88 slučajeva odnosilo na prekršaj nasilničkog ponašanja u obitelji (čl. 10. Zakona o zaštiti od nasilja u obitelji) te 85 na kazneno djelo nasilja u obitelji (čl. 179.a Kaznenog zakona). Broj predmeta odgovara i broju žrtava pa uzorak istraživanja čini 88 žrtava prekršaja i 85 žrtava kaznenog djela nasilja u obitelji.

Uzorkovanje je realizirano na način da je od policijskih uprava I. i II. kategorije zatraženo da dostave 20 predmeta nasilja u obitelji (10 prekršajnih i 10 kaznenih), a od policijskih uprava III. i IV. kategorije 10 predmeta (5 prekršajnih i 5 kaznenih) koje su imale u obradi tijekom 2017. i 2018. godine. Tablica 3 sadrži broj dostavljenih predmeta po policijskim upravama.

Tablica 3. Dostavljeni predmeti po policijskim upravama

Policijska uprava	Broj prekršajnih predmeta	Broj kaznenih predmeta	Ukupno
I. kategorija			
PU zagrebačka	11	6	17
II. kategorija			
PU splitsko-dalmatinska	8	9	17
PU primorsko-goranska	6	10	16
PU osječko-baranjska	9	10	19
PU istarska	3	0	3
III. kategorija			
PU dubrovačko-neretvanska	5	4	9
PU karlovačka	4	4	8
PU sisačko-moslavačka	5	5	10
PU šibensko-kninska	5	5	10
PU vukovarsko-srijemska	5	4	9
PU zadarska	0	0	0
IV. kategorija			
PU bjelovarsko-bilogorska	0	5	5
PU brodsko-posavska	5	0	5
PU koprivničko-križevačka	4	5	9
PU krapinsko-zagorska	5	4	9
PU ličko-senjska	0	0	0
PU međimurska	5	4	9
PU požeško-slavonska	4	5	9
PU varaždinska	0	0	0
PU virovitičko-podravska	4	5	9
Ukupno	88	85	173

U prikupljanju podataka rabljena su dva upitnika koji su kreirani za potrebe ovog istraživanja – jedan upitnik za kazneno djelo nasilja u obitelji te jedan upitnik za prekršaj nasilničkog ponašanja u obitelji. Kriminološke i viktimološke skupine varijabli bile su uglavnom iste u oba upitnika. Upitnici su sadržavali nekoliko skupina varijabli: obilježja nasilnog ponašanja, obilježja počinitelja, obilježja žrtava te tijekom kriminalističkog istraživanja. Za potrebe ostvarenja cilja ovoga rada, korištene su sljedeće varijable:

- Vrsta doživljenog nasilnog ponašanja (tjelesno, psihičko, spolno, ekonomsko, tjelesno kažnjavanje djece, zanemarivanje osobe s invaliditetom, zanemarivanje osobe starije životne dobi);

- Socio-demografska obilježja žrtava (spol, dob, bračni status, roditeljski status, obrazovni status, zaposlenost);
- Viktimološka obilježja (prethodna viktimizacija žrtve, svojstvo žrtve prema počinitelju, ozljede žrtve, obrambeno ponašanje žrtve, alkoholiziranost žrtve i počinitelja).

Zbog karakteristika varijabli (uglavnom se radi o nominalnim varijablama), podaci su analizirani na deskriptivnoj razini te su za potrebe utvrđivanja razlika korišteni hi-kvadrat test i t-test.

3.3. Rezultati i rasprava

3.3.1. Vrsta doživljenog nasilnog ponašanja

Prvo obilježje koje je analizirano odnosi se na utvrđivanje vrste nasilja koje je realizirano u konkretnom događaju. Prema podacima prezentiranim u tablici 4, u ukupnom su uzorku bili najzastupljeniji psihičko i tjelesno nasilje, dok su zanemarivanje osobe s invaliditetom i zanemarivanje osobe starije životne dobi najrjeđe prijavljivani oblici doživljenog nasilnog ponašanja. Analiza podataka prema pravnoj kvalifikaciji događaja pokazuje kako postoje statistički značajne razlike u vrstama doživljenog nasilnog ponašanja između žrtava prekršaja i kaznenog djela. Tako je kod žrtava kaznenog djela znatno češće nego kod žrtava prekršaja evidentirano tjelesno, psihičko, spolno i ekonomsko nasilje, kao i zanemarivanje osobe starije životne dobi.

Tablica 4. Vrsta doživljenog nasilnog ponašanja prema pravnoj kvalifikaciji

Vrsta nasilja	Kategorija	%			χ ²
		prekršaj	kazneno djelo	ukupno	
tjelesno (N=173)	da	64,8	89,4	76,9	14,767***
psihičko (N=173)	da	80,7	95,3	87,9	8,656***
spolno (N=173)	da	1,1	10,6	5,8	7,092***
ekonomsko (N=173)	da	5,7	29,4	17,3	16,986***
tjelesno kažnjavanje djece (N=172)	da	9,2	18,8	14,0	3,320
zanemarivanje osobe s invaliditetom (N=172)	da	0,0	1,2	0,6	1,054
zanemarivanje osobe starije životne dobi (N=173)	da	1,1	7,1	4,0	3,906*

*p<0,05; **p<0,03; ***p<0,01

Osim provjeravanja postojanja razlike u pojedinačnim oblicima doživljenog nasilja, interesiralo nas je postoje li razlike u broju vrsta nasilja koje su realizirane u događaju koji je prijavljen. U tu svrhu zbrojeni su podaci za tjelesno, psihičko, spolno i ekonomsko nasilje. Deskriptivna statistika pokazuje da se rezultati kreću u rasponu od 0 (nijedno od analiziranih vrsta nasilja) do 4 (sve vrste nasilja) te srednja vrijednost iznosi 1,87 (SD=0,829). T-testom nezavisnih uzoraka utvrđeno je postojanje značajne razlike u broju doživljenih nasilja između žrtava prekršaja (M=1,52; SD=0,66) i kaznenog djela (M=2,24; SD=0,82) na način da je kod žrtava kaznenog djela utvrđen veći broj različitih oblika nasilnih ponašanja nego kod žrtava prekršaja ($t=-6,364$; $p<0,01$).

3.3.2. Socio-demografska obilježja žrtava

U ukupnom su uzorku žrtve dominantno bile osobe ženskog spola (85,5 %). U odnosu na pravnu kvalifikaciju djela utvrđena je statistički značajna razlika na način da su kod kaznenih djela kao žrtve dominantno zastupljene žene (97,6 %), dok je kod prekršaja udio ženskih žrtava znatno manji (73,9 %), odnosno muškarci su znatno češće zastupljeni u skupini žrtava prekršajne nego kaznene kvalifikacije nasilne viktimizacije ($\chi^2= 19,783$; $SS=1$, $p<0,02$).

Osim podataka o spolu žrtve, zanimao nas je i podatak o odnosu spola između počinitelja i žrtve. Uzorak je podijeljen s obzirom na pravnu kvalifikaciju te je napravljena analiza spola žrtve i počinitelja. Kod kaznenih djela nasilja u obitelji svi su počinitelji bili muškog spola, dok je kod prekršaja (12,6 % ženskih počinitelja) utvrđena statistički značajna razlika u spolu žrtve i počinitelja na način da su ženske žrtve kaznenog djela nasilja u obitelji dominantno (92,2 %) bile žrtve muškog počinitelja, dok su muške žrtve u jednoj petini slučajeva (26,1 %) bile žrtve ženskih počinitelja ($\chi^2= 5,116$; $SS=1$; $p<0,03$). Premda je uobičajena asocijacija na spomen obiteljskog nasilja tipični obrazac – muški počinitelj i ženska žrtva, treba imati na umu da muškarci – žrtve, premda znatno manje zastupljeni od žena, također trebaju adekvatnu zaštitu te pomoć i podršku (više o muškim žrtvama obiteljskog nasilja u Poredoš Lavor i Jerković, 2011; Sita i Dear, 2020).

U tablici 5 prikazani su podaci o dobi žrtve iz koje je razvidno kako su žrtve relativno najčešće u dobnoj skupini od 40 do 49 godina. Dobiveni podaci za sve žrtve obiteljskog nasilja sukladni su s rezultatima koje navode Mamula i Dijanić Plašč (2014) koje su analizirale socio-demografske podatke u uzorku 183 punoljetnih žena žrtava obiteljskog nasilja koje su bile smještene u skloništa ili su dolazile u savjetovališta, a prijavile su prekršaj ili kazneno djela nasilja u obitelji.

Kada se gledaju podaci prema pravnoj kvalifikaciji djela, uočavamo da su mladi (osobe u dobi do 20 godina) češće žrtve prekršaja nego kaznenih djela. Podaci za sljedećih nekoliko dobrih kategorija slični su i kod prekršaja i kod kaznenog djela dok je kod dobne kategorije 50 do 50 godina vidljiva nešto veća zastupljenost žrtava kaznenih djela. Ove razlike nisu statistički značajne.

Tablica 5. Dob žrtve prema pravnoj kvalifikaciji djela (N=173)

Kategorija	%		
	Prekršaj	Kazneno djelo	Ukupno
do 20	11,4	1,2	6,3
21-29	19,3	20,0	19,6
30-39	18,2	20,0	19,1
40-49	21,6	22,4	22,0
50-59	15,9	23,5	19,7
60+	13,6	12,9	13,3

$\chi^2= 8,446$; $SS=5$; $p>0,05$

Osim navedenog, interesirao nas je odnos dobi počinitelja i žrtve za kompletan uzorak. Podaci pokazuju kako su počinitelji obiteljskog nasilja relativno najčešće bili u dobnoj kategoriji od 30 do 39 godina, nakon čega po visini učešća slijede starije dobne skupine.

Analiza podataka po dobnim kategorijama žrtava pokazuje kako su najmlađe žrtve (do 20 godina) bile najčešće viktimizirane od počinitelja u dobi od 30 do 49 godina. Žrtve u dobi od 21 do 29 godina najčešće su bile žrtve počinitelja svoje dobne kategorije, a isto se primjećuje i za žrtve u dobi od 30 do 39 godina, 40 do 49 godina te 50 do 59 godina. Žrtve u dobi od 60 i više godina najčešće su bile žrtve počinitelja u dobi od 30 do 39 godina.

Tablica 6. Dob žrtve u odnosu na dob počinitelja (N=173)

Dob počinitelja	Dob žrtve (%)						Ukupno
	do 20	21-29	30-39	40-49	50-59	60+	
do 20	0,0	2,9	6,1	2,6	5,9	0,0	3,5
21-29	27,3	50,0	6,1	2,6	11,8	8,7	16,8
30-39	36,4	32,4	48,5	10,5	5,9	34,8	26,0
40-49	36,4	5,9	30,3	47,4	5,9	13,0	22,5
50-59	0,0	5,9	9,1	26,3	52,9	13,0	20,8
60+	0,0	2,9	0,0	10,5	17,6	30,4	10,4

Podaci o bračnom statusu žrtve prikazani su u tablici 7. U 4 % slučajeva taj podatak nije utvrđen. Iz podataka za ukupan uzorak vidljivo je kako su žrtve u najvećem broju slučajeva u braku, izvanbračnoj zajednici ili životnom partnerstvu, dok je najmanji broj onih koji su udovci, tj. udovice. Sličnu strukturu nalaze i Mamula i Dijanić Plašć (2014). Kod žrtava prekršaja vidljiv je veći udio samaca, dok je kod žrtava vidljiv veći udio bračnosti, no uočene razlike nisu statistički značajne.

Tablica 7. Bračni status žrtve prema pravnoj kvalifikaciji djela (N=166)

	%		
	Prekršaj	Kazneno djelo	Ukupno
Samac	16,9	6,0	11,4
Brak, izvanbračna ili partnerska veza	74,7	81,9	78,3
Rastavljen/a	7,2	8,4	7,8
Udovac/ica	1,2	3,6	2,4

$\chi^2= 5,617$; $SS=3$; $p>0,05$

Iz tablice 8 razvidno je kako najveći broj žrtava ima djecu (slično i kod Mamula i Dijanić Plašč, 2014), žrtve kaznenih djela nešto češće, no uočena razlika nije statistički značajna.

Tablica 8. Ima li žrtva djecu prema pravnoj kvalifikaciji djela (N=163)

	%		
	Prekršaj	kazneno djelo	Ukupno
Nema	16,3	8,4	12,3
Ima	83,8	91,6	87,7

$\chi^2= 2,312$; $SS=1$; $p>0,05$

Obrazovni status žrtve prikazan je u tablici 9. Iz tablice je razvidno kako žrtve iz ukupnog uzorka najčešće imaju postignutu srednju stručnu spremu (sličan rezultat i kod Mamula i Dijanić Plašč, 2014), nakon čega slijedi niža stručna sprema. Upadljiv je podatak da u petini slučajeva nije poznat podatak o stručnoj spreml žrtve. Razumljivo je da se u svojem postupanju policija fokusira na utvrđivanje relevantnih podataka o počinitelju, no važno je utvrditi i sve relevantne podatke o žrtvama kaznenih djela. I kod prekršaja i kod kaznenih djela srednja je stručna sprema dominantno zastupljena razina postignutog obrazovanja dok se kod ostalih razina postignutog obrazovanja primjećuju određene razlike, no te razlike nisu statistički značajne.

Tablica 9. Obrazovni status žrtve (N=173)

	%		
	Prekršaj	Kazneno djelo	Ukupno
Učenik	6,8	1,2	4,0
Bez SS	4,5	9,4	6,9
NSS	13,6	8,2	11,0
SSS	46,6	48,2	47,4
VŠS	1,1	0,0	0,6
VSS	11,4	4,7	8,1
nije poznato	15,9	27,1	21,4

$\chi^2=12,933$; $SS=7$; $p>0,05$

Sljedeće obilježje koje je analizirano jest zaposlenost žrtve. Podaci o zaposlenosti žrtve nisu bili poznati u 23 % slučajeva. Prema podacima prikazanim u tablici 10, skoro podjednak broj žrtava nije zaposlen i stalno je zaposlen; (Mamula i Dijanić Plašč (2014) kod žena navode podatak da je 45 % žrtava nezaposlena, a 21 % u radnom je odnosu). Utvrđene su statistički značajne razlike prema pravnoj kvalifikaciji djela koje govore da su žrtve prekršaja znatno češće nezaposlene od žrtava kaznenog djela, dok su žrtve kaznenog djela znatno češće od žrtava prekršaja stalno zaposlene.

Tablica 10. Zaposlenost žrtve prema pravnoj kvalifikaciji djela (N=133)

	%		
	Prekršaj	Kazneno djelo	Ukupno
Nezaposlena	50,0	26,2	38,3
Povremeno ili na određeno vrijeme	2,9	7,7	5,3
Stalno zaposlena	27,9	44,6	36,1
Umirovljena	14,7	12,3	13,5
Drugo	4,4	9,2	6,8

$\chi^2=10,195$; $SS= 4$; $p<0,05$

3.3.3. Viktimološka obilježja

Jedno od pitanja koje se analizira jest prethodna viktimizacija žrtve obiteljskim nasiljem. Podaci o prethodnoj (životnoj) viktimizaciji žrtve značajni su za mogućnost sagledavanja žrtvine perspektive. Mamula i Dijanić Plašč (2014) su analizirale podatke o iskustvu nasilja u djetinjstvu, kao i iskustvu nasilja u odrasloj dobi te nalaze kako je nešto više od trećine

sudionica odrastalo u obiteljima u kojima je bilo prisutno nasilje u obitelji. U odrasloj su dobi također bile izložene različitim oblicima nasilnog ponašanja i to nerijetko kumulativno i višestruko.

Iz tablice 11 vidljivo je da je nešto manje od dvije trećine žrtava u ukupnom uzorku već prethodno bilo žrtvom obiteljskog nasilja. Sličan podatak navode i Zijlstra, Esseling i Moors (2017) za uzorak žrtava obiteljskog nasilja koje su bile u tretmanu nizozemskog Centra za seksualno i obiteljsko nasilje. Također je vrlo uočljiv podatak da u više od trećine slučajeva taj podatak nije poznat što je vrlo nepovoljan podatak koji govori o nedovoljnom prepoznavanju značaja činjenice prethodne viktimizacije za žrtvu i sasvim sigurno treba poslužiti kao poticaj policiji u revidiranju uputa za prikupljanje relevantnih podataka o obiteljskom nasilju. Podaci o prethodnoj viktimizaciji žrtve znatno su češće poznati u slučajevima kaznenog djela nasilja u obitelji što moguće odražava postojeću praksu korištenja kumulativnosti prekršajnog ponašanja kao kriterija za utvrđivanje postojanja kaznenog djela. Prethodna viktimizacija znatno je češće evidentirana kod žrtava kaznenog djela, no ovaj podatak treba uzimati s rezervom zbog velikog broja slučajeva u kojima taj podatak nije poznat. Martinjak i Filipović (2019) smatraju kako je iznimno važno da policija u svojim postupanjima utvrdi sve relevantne činjenice koje se ne odnose samo i isključivo na konkretan događaj, već i na obitelj u cjelini. Upravo takav pristup odražava pravi duh učinkovitih politika i propisa u rješavanju problema obiteljskog nasilja.

Tablica 11. Prethodna viktimizacija žrtve obiteljskim nasiljem

	%		
	Prekršaj	Kazneno djelo	Ukupno
Da (N=105)	47,7	74,1	60,7
ne (N=7)	4,5	3,5	4,0
nije poznato (N=61)	47,7	22,4	35,3

$\chi^2 = 12,967$; $SS=2$; $p < 0,03$

Osim same činjenice prethodne viktimizacije žrtve, zanimao nas je i podatak o tome je li žrtva ranije bila viktimizirana od istog počinitelja. U analizu su uvršteni samo oni slučajevi u kojima je ovaj podatak bio poznat (N=115). Iz tablice 12 razvidno je kako su skoro sve žrtve (češće žrtve kaznenog djela) prethodno bile viktimizirane od istog počinitelja. Ovo potvrđuje praksu korištenja kumulativnosti kao kriterija za određivanje pravne kvalifikacije događaja.

Tablica 12. Žrtvu prethodno viktimizirao isti počinitelj (N=115)

	%		
	Prekršaj	Kazneno djelo	Ukupno
Da (N=109)	89,4	98,5	94,8
Ne (N=6)	10,6	1,5	5,2

$\chi^2=4,723$; $SS=1$; $p<0,03$

Postojanje djece u obiteljima u kojima je prisutno obiteljsko nasilje važno je obilježje zato što djeca nerijetko svjedoče tom nasilju, a što može imati brojne negativne posljedice za rast i razvoj djeteta, kako kratkoročne, tako i dugoročne (više u Fong, Hawes i Allen, 2019; Kocijan – Hercigonja i Hercigonja – Novković, 2009). Podaci o prisustvu djece događaju bili su dostupni samo u predmetima prekršaja (N=88) iz kojih je razvidno kako su u polovici slučajeva događaju svjedočila djeca, no dob djeteta nije specificirana pa ovaj podatak obuhvaća i maloljetnu i punoljetnu djecu.

Jedno od značajnih obilježja koje se analizira u slučaju nasilja u obitelji jest svojstvo između počinitelja i žrtve. U analiziranom je uzorku, u smislu aktualnih partnerskih odnosa, svojstvo bračnog partnera najzastupljenije (80 žrtava), a nakon njega slijedi izvanbračno partnerstvo (32 žrtve) te životna partnerska zajednica (1 žrtva). U skupini bivših partnerskih odnosa također je najzastupljenija bivša bračna zajednica (12 žrtava), nakon čega po učestalosti slijedi bivša životna zajednica (6 žrtava) te bivša izvanbračna zajednica (4 žrtve). U smislu roditeljskog odnosa kao žrtve su najzastupljeniji očevi (12 žrtvi), majke (7 žrtava) te očuh (1 žrtva), dok su u silaznoj liniji sinovi bili nešto zastupljeniji (9 žrtava) od kćeri (6 žrtava).

Podaci grupirani po zajedničkim skupinama vrste odnosa (tablica 13) pokazuju kako su u analiziranom uzorku najzastupljeniji partnerski odnosi. Bivši partnerski odnosi i roditeljski status žrtve imaju sličnu zastupljenost, dok su djeca relativno najrjeđe prisutna kao žrtve. Ovakva struktura odgovara postojećim spoznajama o strukturi obiteljskog nasilja prema vrsti odnosa između počinitelja i žrtve.

Kada se pogledaju podaci prema pravnoj kvalifikaciji djela, uočava se nešto veća zastupljenost bivših partnera, roditelja i djece kao žrtava prekršaja, no uočene razlike ne pokazuju statističku značajnost.

Bez obzira na relativno nisku učestalost, valja istaknuti značaj vertikalnog nasilja, tj. onoga u kojem su djeca nasilna prema roditeljima, kako u situaciji maloljetnih ili adolescentnih počinitelja, tako i u situaciji nasilja prema starijim članovima obitelji. Ova tema plijeni sve veću pozornost istraživača, i inozemnih (npr. Lin, 2018; Tozija, Gjorgjev i Kochubovski, 2012; Saripapa, 2019), i domaćih (npr. Kvakić i Baturina, 2018; Rusac, 2011; Vuić i Rusac, 2017), no ostaje relativno nevidljiva u hrvatskom javnom diskursu.

Tablica 13. Svojstvo žrtve prema počinitelju prema pravnoj kvalifikaciji djela

	%		
	Prekršaj	Kazneno djelo	Ukupno
Partner (bračni, izvanbračni, životni)	56,8	74,1	65,3
Bivši partner (bračni, izvanbračni, životni)	15,9	9,4	12,7
Otac, majka, očuh	13,6	9,4	11,6
Sin, kći	11,4	5,9	8,7
Drugo	2,3	1,2	1,7

$\chi^2=5,882$; $SS=4$; $p>0,05$

3.3.4. Posljedice viktimizacije

Prvo obilježje koje se analizira u ovom dijelu jest podatak o ozljedama žrtve. U ukupnom uzorku ($N=172$) jedna je trećina žrtava bila ozlijeđena u konkretnom slučaju. Žrtve kaznenog djela (49,4 %) češće su od žrtava prekršaja (18,4 %) bile ozlijeđene ($\chi^2=18,512$; $SS=1$; $p<0,01$).

Za žrtve koje su bile ozlijeđene u konkretnom događaju, analizirani su podaci o vrstama ozljeda (tablica 14). Polovica žrtava je zadobila lakše tjelesne ozljede dok je nešto manje od polovice žrtava imalo crvenila na tijelu kao posljedicu nasilnog ponašanja. Žrtve prekršaja znatno su češće od žrtava kaznenog djela za posljedice imale crvenilo na tijelu, dok su žrtve kaznenog djela znatno češće od žrtava prekršaja doživjele lakše tjelesne ozljede.

Tablica 14. Ozljede žrtve prema pravnoj kvalifikaciji djela ($N=60$)

	%		
	Prekršaj	Kazneno djelo	Ukupno
Crvenila	88,9	28,6	46,7
Lakša tjelesna ozljeda	11,1	66,7	50,0
Teška tjelesna ozljeda	0,0	4,8	3,3

$\chi^2=18,458$; $SS=2$; $p<0,01$

Drugo je analizirano obilježje obrambeno ponašanje žrtve. Više od polovine žrtava obiteljskog nasilja (57,8 %) branilo se. Žrtve kaznenog djela (74,1 %) znatno su se češće od žrtava prekršaja (42 %) branile ($\chi^2=18,234$; $SS=1$; $p<0,01$).

U nešto manje od polovine slučajeva žrtva se branila uporabom tjelesne snage (40,5 %). Podaci o vrstama obrane tjelesnom snagom prikazani su u tablici 15. U najvećem broju

slučajeva žrtve su odgurivale počinitelja. Žrtve prekršaja češće su od žrtava kaznenog djela blokirale počinitelja ili koristile neki drugi oblik tjelesne obrane, dok su žrtve kaznenog djela češće od žrtava prekršaja odgurivale počinitelja, no uočene razlike nisu statistički značajne.

Tablica 15. Žrtvina tjelesna obrana prema vrsti pravne kvalifikacije djela (N=70)

	%		
	Prekršaj	Kazneno djelo	Ukupno
Blokira počinitelja	10,0	2,0	4,3
Zaustavlja počinitelja	20,0	24,0	22,9
Odguruje počinitelja	40,0	60,0	54,3
Nešto drugo	30,0	14,0	18,6

$\chi^2=5,255$; $SS=3$; $p>0,05$

Skoro polovica žrtava (48 %) se verbalno branila. Žrtve koje su se verbalno branile su to najčešće radile na način da su molile i pozivale počinitelja da prestane s nasilnim ponašanjem, a otprilike podjednak broj žrtava je zazivao pomoć te verbalno napadao počinitelja u svrhu obrane. Žrtve prekršaja su češće molile počinitelja i pozivale ga da prestane s takvim ponašanjem te koristile neke druge oblike verbalne obrane dok su žrtve kaznenog djela češće zazivale pomoć te verbalno napadale počinitelja. Uočene razlike nisu statistički značajne.

Tablica 16. Verbalna obrana žrtve prema pravnoj kvalifikaciji djela (N=83)

	%		
	Prekršaj	Kazneno djelo	Ukupno
Zaziva pomoć	12,5	21,6	18,1
Moli i poziva da prekine	68,8	56,9	61,4
Verbalno napada	12,5	17,6	15,7
Nešto drugo	6,3	3,9	4,8

$\chi^2=1,901$; $SS=3$; $p>0,05$

Posljednji analizirani oblik obrane jest pasivna obrana koju je koristilo 59 % žrtava iz analiziranog uzorka. Iz podataka o žrtvama koje su koristile pasivnu obranu, vidljivo je kako je polovica žrtava bježala od počinitelja, a s podjednakom učestalošću zabilježeno je skrivanje dijelova tijela ili neki drugi oblik obrane. Žrtve prekršaja znatno su češće od

žrtava kaznenog djela koristile neki drugi oblik pasivnog otpora, dok su žrtve kaznenog djela znatno češće od žrtava prekršaja bježale od počinitelja te skrivale dijelove tijela.

Tablica 17. Pasivna obrana žrtve prema pravnoj kvalifikaciji djela (N=102)

	%		
	Prekršaj	Kazneno djelo	Ukupno
Bježi	39,5	59,3	51,0
Skriva dijelove tijela	16,3	32,2	25,5
Nešto drugo	44,2	8,5	23,5

$\chi^2=17,866$; $SS=2$; $p<0,01$

Posljednje obilježje koje se analizira jest alkoholiziranost žrtve i počinitelja nasilja u obitelji. Važno je istaknuti kako alkohol sam po sebi nije uzrok nasilja, tj. ne možemo mu pridavati etiološko svojstvo u genezi nasilnog ponašanja, no, prema rezultatima brojnih istraživanja, on je značajan čimbenik nasilnog ponašanja. Konzumiranje alkohola značajno doprinosi nasilnom ponašanju, ali i viktimizaciji kroz proces smanjenja inhibicijskih mehanizama. Također, brojna (uglavnom) inozemna istraživanja svjedoče o medijatorskoj ulozi alkohola kod emocionalne deregulacije i agresivnog ponašanja (Gadd, Henderson, Radcliffe i sur., 2019; Grigorian, Brem, Garner i sur., 2020). No, valja imati na umu da se nasilje u obitelji događa i bez alkoholizma, tj. alkoholiziranosti bilo počinitelja bilo žrtve.

Tablica 18 sadrži podatke o alkoholiziranosti žrtve u vrijeme događaja. Podatak o alkoholiziranosti žrtve utvrđen je u svega 28,3 % slučajeva. Žrtve u najvećem broju slučajeva nisu bile alkoholizirane tijekom događaja, što vrijedi i za žrtve prekršaja i za žrtve kaznenog djela.

Tablica 18. Alkoholiziranost žrtve prema pravnoj kvalifikaciji djela (N=49)

	%		
	Prekršaj	Kazneno djelo	Ukupno
Da	13,2	9,1	12,2
Ne	86,8	90,0	87,8

$\chi^2=0,131$; $SS=1$; $p>0,05$

Kod počinitelja je u 91,9 % slučajeva utvrđivana alkoholiziranost tijekom događaja policijskom radnjom alkotestiranja. U više od polovice slučajeva utvrđena je počiniteljeva alkoholiziranost, u jednoj petini nije utvrđena, dok je jedna petina počinitelja odbila

testiranje. Počiniteljima prekršaja znatno je češće utvrđena alkoholiziranost, dok su počinitelji kaznenog djela znatno češće odbili alkotestiranje.

Tablica 19. Alkoholiziranost počinitelja prema pravnoj kvalifikaciji djela (N=159)

	%		
	Prekršaj	Kazneno djelo	Ukupno
Da	64,9	44,7	54,1
Ne	28,4	16,5	22,0
Odbio alkotestiranje	6,8	38,8	23,9

$\chi^2=22,541$; $SS=2$; $p<0,01$

3.4. Ograničenja i doprinosi istraživanja

Jedno od temeljnih ograničenja ovog istraživanja odnosi se na činjenicu da se radi o prijavljenim slučajevima nasilja. S obzirom na to da je kod nasilnog ponašanja koje se realizira na štetu drugog člana obitelji izuzetno velika tamna brojka, važno je biti izuzetno oprezan kod pokušaja generalizacije rezultata dobivenih ovim istraživanjem na ukupnu populaciju žrtava, kako prekršaja, tako i kaznenog djela nasilja u obitelji. S obzirom na činjenicu da žrtve dosta dugo šute o vlastitoj viktimizaciji, tj. ne prijavljuju prvi incident, moglo bi se očekivati da se radi o „težim“ slučajevima obiteljskog nasilja, tj. onoga koje traje određeno vrijeme. Primjerice, jedno američko nacionalno istraživanje donosi podatak da je veliki broj viktimizacija u prethodnoj godini (31 i više) jedan od značajnih prediktora podnošenja prijave (Cheng i Lo, 2019). Sljedeće ograničenje odnosi se na činjenicu da su podaci prikupljeni uvidom u policijski spis, a ne neposredno od žrtava. Također, korištene varijable uglavnom su nominalnog karaktera te su prilično „robusnog“ karaktera (npr. pitanje prisustva djece događaju bez specifikacije radi li se o maloljetnoj ili punoljetnoj djeci). Informacija o nepostojanju određenih podataka u policijskim spisima (npr. podatak o ranijoj viktimizaciji žrtve) treba poslužiti kao osnova za kreiranje uputa o vrsti informacija koju bi policija trebala prikupiti jer se radi o važnim viktimoškim varijablama koje mogu pomoći u razumijevanju ukupnih odnosa u obitelji, a ne samo konkretnog događaja. Premda policijski podaci, kao i svi drugi sekundarni podaci imaju svojih nedostataka, smatramo da ipak pružaju mogućnost za analizu viktimoških obilježja žrtava obiteljskog nasilja, posebice u situaciji kada ne postoje nacionalna viktimoška istraživanja koja bi nam dala znatno egzaktnije podatke. Ovo je istraživanje jedno od rijetkih hrvatskih istraživanja koja analiziraju viktimoška obilježja na širem području Hrvatske. Rezultati dobiveni ovim istraživanjem imaju praktični značaj u smislu poticanja kreiranja uputa za unošenje određenog broja obaveznih viktimoških obilježja koje bi trebalo prikupiti u policijskom postupanju u slučajevima obiteljskog nasilja. Znanstveni doprinos istraživanja očituje se u doprinosu aktualnim viktimoškim spoznajama o obiteljskom nasilju, posebice

teoretskim raspravama o kriterijima razlikovanja obiteljskog nasilja u smislu njegove pravne kvalifikacije iz viktimološke perspektive koja i u Hrvatskoj, zahvaljujući Direktivi Europskog parlamenta i Vijeća o uspostavljanju minimalnih standarda prava, podrške i zaštite žrtava kaznenih djela (Direktiva 2012/29/EU), koja je implementirana u hrvatsko nacionalno zakonodavstvo, dobiva sve veću važnost.

4. ZAKLJUČAK

U radu su analizirana obilježja žrtava obiteljskog nasilja (prekršajne i kaznene prijave) s posebnim osvrtom na pravnu kvalifikaciju događaja. U smislu obilježja žrtava, podaci ukazuju na sljedeći „profil“ žrtava:

- Najčešće prijavljeni oblici nasilja su psihičko i fizičko nasilje.
- Žrtve su dominantno ženskog spola u dobi od 40 do 49 godina dok su počinitelji najčešće u dobi od 30 do 39 godina.
- Većina žrtava je u braku, izvanbračnoj vezi ili životnom partnerstvu.
- Većina žrtava ima djecu.
- Žrtve najčešće imaju stečenu srednju stručnu spremu te je najveći broj žrtava nezaposlen.
- Nešto manje od dvije trećine žrtava prethodno je bilo viktimizirano obiteljskim nasiljem i to dominantno od istog počinitelja.
- Žrtve su najčešće u partnerskom odnosu prema počinitelju.
- Polovina žrtava zadobila je lakše tjelesne ozljede u konkretnom događaju.
- Više od polovice žrtava branilo se od počinitelja: u nešto manje od polovice slučajeva uporabom tjelesne snage, u skoro polovice slučajeva verbalno te u nešto više od polovice slučajeva pasivno.
- Žrtva u najvećem broju slučajeva nije bila alkoholizirana (podatak je bio poznat u svega 28 % slučajeva).
- Počinitelj je bio alkoholiziran u više od polovice slučajeva, a 23,9 % počinitelja je odbilo alkotestiranje.

Analiza prethodno navedenih obilježja prema pravnoj kvalifikaciji događaja ukazuje na postojanje sljedećih razlika:

- Kod žrtava kaznenog djela češće je evidentirano tjelesno, psihičko, spolno i ekonomsko nasilje, kao i zanemarivanje osobe starije životne dobi nego kod žrtava prekršaja.
- Kod žrtava kaznenog djela utvrđen je veći broj različitih oblika nasilnog ponašanja u konkretnom događaju.
- Udio muških žrtava znatno je veći kod prekršaja.
- Kod kaznenog djela svi su počinitelji bili muškog spola, dok su kod prekršaja ženske žrtve bile žrtve muških počinitelja, a muške su žrtve u jednoj petini slučajeva bile žrtve ženskih počinitelja.
- Žrtve prekršaja znatno su češće nezaposlene od žrtava kaznenog djela.

- Prethodna viktimizacija znatno je češće evidentirana kod žrtve kaznenog djela (u jednoj trećini slučajeva – češće kod prekršaja, ovaj podatak nije poznat).
- Žrtve kaznenog djela češće su od žrtava prekršaja viktimizirane od istog počinitelja.
- Žrtve kaznenog djela češće su od žrtava prekršaja bile ozlijeđene. Žrtve prekršaja češće su za posljedicu imale crvenilo na tijelu, dok su žrtve kaznenog djela češće doživjele lakše tjelesne ozljede.
- Žrtve kaznenog djela znatno su se češće branile od počinitelja nego žrtve prekršaja. One su znatno češće od žrtava prekršaja bježale od počinitelja te skrivale dijelove tijela.
- Počiniteljima prekršaja češće je utvrđena alkoholiziranost, dok su počinitelji kaznenog djela znatno češće odbili alkotestiranje.

Sukladno s navedenim rezultatima, uvodno postavljena hipoteza o nepostojanju razlika u viktimološkim obilježjima obiteljskog nasilja u odnosu na pravnu kvalifikaciju događaja, može se odbaciti.

Rezultati dobiveni ovim istraživanjem osim svog praktičnog i znanstvenog doprinosa zasigurno mogu biti poticaj da se i nadalje osmišljavaju i periodično provode znanstvena istraživanja obiteljskog nasilja čiji bi rezultati zasigurno dali vrijedne informacije korisne zakonodavcu u revidiranju postojećeg pravnog okvira državne reakcije na obiteljsko nasilje, provoditeljima zakona u smislu jasnih smjernica u postupanju te svim relevantnim dionicima u preveniranju obiteljskog nasilja.

LITERATURA

1. Cheng, T.C. i Lo, C.C. (2019). Physical intimate partner violence: factors related to women's contact with police. *Journal of comparative family studies*, 50(3), 229-241. doi: 10.3138/jcfs.50.3.002
2. Direktiva 2012/29/EU Europskog parlamenta i Vijeća od 25. listopada 2012. o uspostavi minimalnih standarda za prava, potporu i zaštitu žrtava kaznenih djela te o zamjeni Okvirne odluke Vijeća 2001/220/PUP (SL L 315, 14. 11. 2012.), <<https://eur-lex.europa.eu/legal-content/HR/TXT/PDF/?uri=CELEX:32012L0029&from=EN>>, pristupljeno 26. siječnja 2020.
3. Dragičević Prtenjača, M. (2017). Dihotomija pristupa u rješavanju nasilja u obitelji putem prekršajnopravne i kaznenopravne regulative. *Hrvatski ljetopis za kazneno pravo i praksu*, 24(1), 141-175.
4. Državni zavod za statistiku. G1 Stanovništvo prema starosti i spolu, popisi 1953.-2011. <https://www.dzs.hr/Hrv/censuses/census2011/results/graphs/usp_G1_HR.pdf>, str. 3. Pristupljeno 3. veljače 2020.
5. Fong, V.C., Hawes, D. i Allen, J.L. (2019). A systematic review of risk and protective factors for externalizing problem sin children exposed to intimate partner violence. *Trauma, Violence & Abuse*, 20(2), 149-167. doi: 10.1177/1524838017692383

6. Foran, H.M. i O' Leary, K.D. (2008). Alcohol and intimate partner violence: A meta-analytic review. *Clinical Psychology Review*, 28, 1222-1234.
7. FRA (2014). Nasilje nad ženama: istraživanje provedeno diljem Europske unije. Kratki pregled rezultata <https://fra.europa.eu/sites/default/files/fra-2014-vaw-survey-at-a-glance-oct14_hr.pdf>, str. 24. Pristupljeno 3. veljače 2020.
8. Gadd, D., Henderson, J., Radcliffe, P., Stephens-Lewis, D., Johnson, A. i Gilchrist, G. (2019). The dynamics of domestic abuse and drugs and alcohol. *British journal of criminology*, 59(5), 1035-1053. doi: 10.1093/bjc/azz011
9. Gerstenberger, C.B. i Williams, K.R. (2012). Gender and intimate partner violence: Does dual arrest reveal gender symmetry or asymmetry? *Journal of Interpersonal Violence*, 28, 1561-1578. doi:10.1177/0886260512468325
10. Grigorian, H.L., Brem, M.J., Garner, A., Florimbio, A.R., Wolford-Clevenger, C. i Stuart, G.L. (2020). Alcohol use and problems as a potential mediator of the relationship between emotion dysregulation and intimate partner violence perpetration. *Psychology of violence*, 10(1), 91-99. doi: 10.1037/vio0000237
11. Grozdanić, V., Škorić, M. i Vinja, I. (2010). Nasilje u obitelji u svjetlu promjena Kaznenog zakona. *Hrvatski ljetopis za kazneno pravo i praksu* (Zagreb), 17(2), 669-698.
12. Ivičević Karas, E. i Kos, D. (2012). Primjena načela ne bis in idem u hrvatskom kaznenom pravu. *Hrvatski ljetopis za kazneno pravo i praksu* (Zagreb), 19(2), 555-584.
13. Karlsson, M.E., Quinones, K.R., Lopez, C.M., Andrews III, A.R., Wallace, M.M. i Rheingold, A. (2018). Sociodemographic and Incident Variables as Predictors of Victim Injury From Intimate Partner Violence: Findings From Police Reports. *Violence Against Women*. 24(12) str. 1413-1432.
14. Kazneni zakon, NN 125/11., 144/12., 56/15., 61/15., 101/17., 118/18., 126/19.
15. Kocijan – Hercigonja, D. i Hercigonja – Novković, V. (2009). *Djeca, mladi i nasilje u obitelji*. Medicus, 18(2), 181-184.
16. Kvakić, N. i Baturina, D. (2018). Izazovi prevencije nasilja nad osobama starije životne dobi. Zagreb: CERANEO. Dostupno na: http://ceraneo.hr/wp-content/uploads/2018/10/Izazovi_prevencije_nasilja_nad_starijima.pdf
17. Lin, M.C. (2018). Elder abuse and neglect: examining caregiver characteristic and perceptions of their elderly care receiver's under-accomodative behavior. *Journal of family communication*, 18(4), 252-269. doi: 10.1080/15267431.2018.1489810
18. Mamula, M. i Dijanić Plašč, I. (2014). Tipična žrtva obiteljskog nasilja u RH, sociodemografski profil. *Život i škola*, 32(2), 111-128.
19. Martinjak, D. i Filipović, H. (2019). Prekršajna ili kaznena odgovornost u slučaju nasilja u obitelji. *Hrvatski ljetopis za kazneno pravo i praksu*, 26(2), 621-653.
20. Matijević, A. (2010). Nasilje u obitelji – europski modeli. *Policija i sigurnost*, 19(2), 195-209.

21. MUP RH. Statistika MUP-a i bilteni o sigurnosti cestovnog prometa. <<https://mup.gov.hr/pristup-informacijama-16/statistika-228/statistika-mup-a-i-bilteni-o-sigurnosti-cestovnog-prometa/283233>>. Pristupljeno 3. veljače 2020.
22. Novosel, D., Rašo, M. i Burić, Z. (2010). Razgraničenje kaznenih djela i prekršaja u svjetlu presude Europskog suda za ljudska prava u predmetu Maresti protiv Hrvatske, *Hrvatski ljetopis za kazneno pravo i praksu* (Zagreb), 17(2), 785-812.
23. Poredoš Lavor, D. i Jerković, S. (2011). Nasilje nad muškarcima. *Policija i sigurnost*, 20(3), 400-406.
24. Pravilnik o načinu provedbe pojedinačne procjene žrtve, NN 106/17.
25. Radić, I. i Radina, A. (2014). Zaštita od nasilja u obitelji: obiteljskopравни, prekršaj-nopravni i kaznenopravni aspekt. *Zbornik radova Pravnog fakulteta u Splitu*, 51(3), 727-754.
26. Rusac, S. (2011). Funkcionalna nesposobnost starijih osoba kao činitelj rizika za izloženost nasilju u obitelji. *Hrvatska revija za rehabilitacijska istraživanja*, 47(2), 87-95.
27. Saripapa, N. (2019). *Analytical report on abuse of older women in selected European countries*. Tartu: University of Tartu, Estonia.
28. Sita, T. i Dear, G. (2020). Four case studies examining male victims of intimate partner abuse. *Journal of aggression, maltreatment & trauma, early access*: Jan. doi: 10.1080/10926771.2019.1709593
29. Škorić, M. (2018). Obiteljsko nasilje u praksi Europskog suda za ljudska prava s posebnim osvrtom na presude protiv Republike Hrvatske. *Hrvatski ljetopis za kaznene znanosti i praksu*, 25(2), 387-415.
30. Škorić, M. i Rittossa, D. (2015). Nova kaznena djela nasilja u Kaznenom zakonu. *Hrvatski ljetopis za kazneno pravo i praksu*, 22(2), 483-521.
31. Tozija, F., Gjorgjev, D. i Kochubovski, M. (2012). *Violence and maltreatment of elderly – applied ecological model in risk assessment and policy intervention*. 13(4), 2173-2185.
32. Vuić, I. i Rusac, S. (2017). Financijsko zlostavljanje starijih osoba. *Revija za socijalnu politiku*, 24(3), 321-342. doi: 10.3935/rsp.v24i3.1423
33. Zakon o izmjeni i dopunama Zakona o kaznenom postupku, NN 56/13.
34. Zakon o izmjenama i dopunama Zakona o kaznenom postupku, NN 70/17.
35. Zakon o kaznenom postupku, NN 152/08., 76/09., 80/11., 121/11., 91/12., 143/12., 56/13., 145/13., 152/14., 70/17., 126/19.
36. Zakon o zaštiti od nasilja u obitelji, NN 137/09., 14/10., 60/10.
37. Zakon o zaštiti od nasilja u obitelji, NN 70/17., 126/19.
38. Zec Lazarić, D. i Pavlekvić, G. (2006). Iskustvo i samoprocjena znanja stručnjaka u lokalnoj zajednici o problemu nasilja nad ženom u obitelji. *Ljetopis socijalnog rada*, 13(2), 297-314.

39. Zijlstra, E., Esselink, G. i Moors, M.L. (2017). Vulnerability and revictimization: victim characteristics in a Duch assault center. *Journal of forensic and legal medicine*, 52, 199-207. doi: 10.1016/j.jflm.2017.08.003

VICTIMOLOGICAL CHARACTERISTICS OF DOMESTIC VIOLENCE WITH SPECIAL REFERENCE TO THE LEGAL QUALIFICATION OF THE OFFENCE

Abstract

The recent intensive development of regulations in domestic legislation, which clearly defines the rights of victims of a crime, has strengthened the victim's status from the procedural and the non-procedural aspect. The novelties in the law have contributed to the interdepartmental cooperation between social subjects that participate in the process of the protection of victims of domestic violence. In order to assess the applicability of the afore-mentioned novelties it is important to stimulate debates from the scientific aspect as well as the practical one. The purpose of this paper is to gain victimological insight into domestic violence, which would serve as a reliable tool for guiding the existing social reactions to the issue of domestic violence and its prevention, especially from the aspect of law enforcement. The research, whose findings are presented in the paper, was aimed at determining the victimological characteristics of domestic violence and establishing differences within those characteristics with respect to the legal qualification of offences. The study sample consisted of 173 police cases of which 88 cases refer to misdemeanour domestic abuse (Art. 10 of the Law on Protection from Domestic Violence) and 85 refer to felony domestic violence (Art. 179a of the Criminal Code). For the purposes of this study two questionnaires were created- one for felony domestic violence and one for misdemeanour domestic abuse. The research finding show victimological characteristics in victims of domestic violence and differences in victimological characteristics of domestic violence with regard to the legal qualification of offences. The research findings have a practical value in terms of inciting the creation of guidelines about information on compulsory victimological characteristics which should be gathered during police action in cases of domestic violence. The scientific value of the research is reflected in the contribution to the latest victimological findings in the area of domestic violence, especially the theoretical debates on the criteria of differentiation in cases of domestic violence in terms of their legal qualification from the victimological perspective.

Keywords: victimological characteristics, domestic violence, police, misdemeanour, felony.

